

ban «reáliskola» néven szervezett intézet lényegében ugyanaz, mint az 1868. évi XXXVIII. törvénycikkkel megalkotott mai polgáriskola. Céljainak megfelelően a kormány igyekezett elárasztani az országot ezzel az elemi iskola fölé épített három alsó és három felső osztályú ú. n. al- és főreáliskolával. A magyarság előtt ellenszenves iskola csak német vidékeken boldogulhatott. 1867-ig mintegy 39 ilyen reáliskola létesült.

Az 1860 utáni szabadabb korszakban a polgárság oktatására irányuló újabb tervezetek indulnak meg. De az igazi cél veszedelmét jelenti az a törekvés, hogy a gimnázium mellett a reáliskola szintén készíthessen elő a tudományos pályákra. A helytartó tanács 1861-ben az alreáliskolának külön szervezetű polgáriskolává alakításával akarta megmenteni a polgárság oktatása érdekében eddig elért eredményeket. Ilyen iskolák keletkezéséről azonban nem tud az író. Eötvös J. miniszter által a középiskola reformálása végett 1867-ben egybehívott ankét tanácskozásainak és az ezeken kívül állók aktív érdeklődésének következményeként Pest város 1868. évi közgyűlése Ney Ferenc főreáliskolai igazgató javaslatára kimondja, hogy a főreáliskola 1—2 évvel megtoldandó és a reáliskola eddigi gyakorlati feladatának átvételére a középosztály számára *polgáriskolák* állítandók fel. Ez a határozat előzte meg az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk megalkotását. — A polgáriskola fejlődése iránt érdeklődők és az azért tudatosan dolgozni akarók számára hasznos olvasmányul szolgálhat Győri Vilmos könyvecskéje, melynek befejezésében sok reménységgel látja az író a polgáriskola jövőjét és jó munkára erőt adó reménységet kelt az olvasóban is.

Angyal János.

S. Poirson, La coéducation. Ses causes. Ses effets. Son avenir. Paris, Henry Paulin et Cie, éditeurs. — (3 frank 50 c.; XXIV+279 l.)

A pedagógiának sok vitás pontja között nevezetes helyet foglal el a nemek együttnevelésének kérdése. Elméletben számos okot fel lehet sorakoztatni mellette és ellene egyaránt, ahol pedig a gyakorlatban is meg van valósítva, ott gyűjteni szokták a megfigyeléseket, feljegyzik a rendszernek jó és rossz hatását, hasznát és káros következményeit s ezeknek egybevetéséből igyekeznek megállapítani az együttnevelés mérlegét. Ebben a sokfelé elágazó kérdésben azonban általános megoldás talán nem is lehetséges, mert a viszonyok különfélesége szerint másként és másként színeződik az egész probléma s a különböző körülmények eltérő megoldásokat tehetnek szükségessé, de különben is nagyon megnehezíti az egységes megállapodásra jutást, hogy akik e kérdéssel foglalkoznak, rendszeren egyik vagy másik irány-

ban elfoglaltak: már eleve, elvi álláspontból vagy hívei, vagy ellenségei az együttnevelés gondolatának s a gyakorlati élet jelenségeit is önkénytelenül célzatosan figyelik meg, a valóságban esetleg meglévő együttnevelésnek vagy csupán előnyeit, vagy csak aggasztó tüneteit veszik észre s ennél fogva megfigyeléseikből és tapasztalataikból levont következtetéseik is egyoldalúak.

Poirson sem mondhatta ki e vitában az utolsó szót. Nem is vizsgálta a kérdést tudományos rendszerességgel, inkább csak népszerű modorban tárgyalta: érdeklődést igyekezett iránta a laikusok körében felkelteni, közönyösségükből iparkodott felrázni az embereket s tévedéseket, előítéleteket akart eloszlatni. Lelkes híve ugyan az együttnevelésnek, de nem tartja magát minden részletre nézve csalhatatlannak. Gondolatai nem a hidegen okoskodó észből, hanem melegen érző szívéből fakadnak, ezért nem a tudós higgadt boncolgatása, minden körülményt nyugodtan latolgató eljárása, hanem az apostol lelkesedése érzik minden szaván. De azért nem veszi el józanságát, nem akar egyszerre szakítani a multtal. Tudja, hogy a meglévő állapotokat nem lehet máról-holnapra gyökerestül felforgatni, tehát — bár fejlődést kíván — bölcs mérséklettel belátja, hogy ez a fejlődés csak lassú ütemű lehet.

Könyvének egyes fejezetei tarka változatossággal, laza összefüggésben következnek egymás után. Egyik fejezetben megpróbálkozik az együttnevelés ellen felhozható ellenvetések összefoglaló cáfolatával. Külön-külön fejezetben ismerteti a Prévost-féle árvaházat, az egyetlen francia együttnevelő intézményt, valamint az első európai együttnevelő intézetet, melyet a svéd Palmgren 1876-ban állított fel Stockholmban. *Egy élettani kérdés* c. fejezetében méltatja Dr. E. H. Clarke-nak *Sex in Education* címmel megjelent könyvét, melyben az amerikai tudós elsőnek mutatott rá az együttes oktatásnak a leányokra nézve megállapítható hátrányaira; azonban a következtetéseinek alapul szolgáló statisztikai anyag Poirson szerint elégtelen. Az erkölcsiségről szóló fejezet cáfolni igyekszik azt a közkeletű felfogást, hogy az együttnevelés csak a hideg vérmérsékletű északi népeknél valósulhat meg általánosan, ellenben a forró vérű latin fajoknál a serdülés korában erkölcsi veszedelmekkel jár. Amerikai, finn, svájci, hollandi példákra és tapasztalatokra hivatkozva Poirson azt állítja, hogy az együttnevelés nemhogy rontaná, hanem még javítani fogja az erkölcsöket. Amerikában is kifogásolták erkölcsi szempontból az együttnevelést, azonban a rendszeresen gyűjtött, szigorúan ellenőrzött és módszeresen feldolgozott tapasztalatok Poirson szerint az együttnevelés javára döntöttek, tehát az együttnevelés még erkölcsösebb, mint a különnevelés.

Nem tartozik szorosan a tárgyhoz az a kérdés, milyen álláspontot foglaljon el az iskola a vallással és egyházzal szemben, s a tárgytól való elkalandozásnak kell tekintenünk azokat a különben megszívlelendő elmélekedéseket is, melyek a tanítószemélyzet munkájának, hivatásszeretetének, kötelességérzetének, felelőssége tudatának a nemzet jövője szempontjából való fontosságáról, valamint a történeti oktatás szelleméről szólnak. Mégis érdemes feljegyezni, mint francia írónál ritka dolgot, hogy a szerző filozófiai nézőpontból szükségesnek tartja az iskolában a kinyilatkoztatott vallás tanítását s helyteleníti, hogy némely erkölcstani tankönyv — mint idézetekkel bizonyítja — a semlegesség örve alatt olyan tanokat hirdet, melyek végzetes félreértések okoznak a gyermek lelkében. Nagyon találóan jegyzi meg ezzel kapcsolatban, hogy nemcsak vallási türelmetlenség van, hanem materialista türelmetlenség is.

Poirson egyébként azért száll síkra oly nagy elszántsággal az együttnevelés mellett, mert szerinte a gyakorlat már igazolta az elméletet: a különféle országokban szerzett tapasztalatok — állítása szerint — mind kedvezők az együttnevelés rendszerére. Való igaz, az események mintha az együttnevelés híveit igazolnák! A nők inkább tért hódítanak a társadalomban s a fejlődés lassan-lassan egyre több rést üt a különnevelés rendszerén is. Poirson úgy véli, hogy az eddig úgyszólván ellenfélként szembenálló két nemzet csakis a kölcsönös segítség eszményien szép gondolatával lehet közelebb vinni egymáshoz. Valamint a természetben is azt látjuk, hogy nemcsak létért való küzdelem van, hanem kölcsönös segítség is: az együttnevelés alapjává is ezt a kölcsönös segítséget, a társas érzületet kell tenni.

Azonban bármily kívánatosnak és jogosnak tartja Poirson az együttnevelést, számot vet azzal, hogy Franciaországban egyelőre igen nagy akadályok állják útját e rendszer megvalósulásának. Az akadályokat az elemi iskolában, a középiskola szervezetében s a katolikus papság gondolkodásmódjában látja. Az együttnevelő elemi iskola ugyanis a polgárság szemében egyértelmű a szegénységgel, mert hiszen pénzügyi okokból nincsenek falun külön fiú- és leányiskolák s az «osztálygög» nem tud megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a gazdagok gyermekei egy padban üljenek az alsó néposztályok piszkos és durva gyermekeivel. A francia középiskolák erkölcsi árnyoldalai pedig sokkal nyilvánvalóbbak, semhogy józan ésszel meg lehetne bennük kockáztatni az együttnevelést. Először is el kellene törölni a gyakran ezer tanuló internátusokat, mert ekkora tömegek felett komoly és lelkiismeretes felügyeletet gyakorolni tisztára lehetetlen, s családoknál kellene elhelyezni a gyermekeket. Végül ami a papság

felfogását illeti, megkérdezte a szerző mind a három felekezethez egy-egy kiváló képviselőjét. A rabbi nem foglalt állást sem az együttnevelés mellett, sem ellene; a protestáns pap mellette szól, a katolikus pedig ellene nyilatkozott s képviselte a katolikus papság egyetemének ellenző álláspontját, noha Poirson véleménye szerint ebben a táborban is sok híve akad az együttnevelésnek.

Ha vitatkozni akarnánk a szerzővel, elvi ellenmondást kereshetnénk abban, hogy bár a férfit és a nőt ő sem tartja ugyan egyformának, csupán egyenlő értékűnek, mégis, teljesen egyforma és együttes nevelésben akarja részesíteni a fiú- és leánygyermekeket. Azonban meg kell gondolnunk, hogy ilyen ágas-bogas kérdésben a vélemények is nagyon sokáig meg fognak még oszolni, s ha talán nem értenénk is mindenben egyet Poirsonnal, el kell róla ismerni, hogy — jeligéjéhez híven — őszintén keresi az igazságot. Egyébiránt könyvét inkább a szülőknek írta, mint a hivatásos nevelőknek; ez magyarázza meg könnyed, tárcaszerű, szellemes stílusát is. Újat nem mond, nem is foglalja össze rendszeresen az eddigi vizsgálódások és elmékedések eredményét. Tisztában van vele, hogy művének tárgya nagyon bonyolult kérdés: ép annyira belevág az élettan körébe, mint amennyire az erkölcstanba tartozik; összefügg a két nemnek egymáshoz való általános viszonyával, a nőkérdéssel, a társadalmi kérdéssel, a házasság, a család kérdésével. Épen ezért nem akarja másokra erőszakolni saját meggyőződését, csak gondolkodásra kívánja az olvasót serkenteni s ezt el is éri. Át van hatva a gyermek szeretetétől, a nevelés ügyének a nemzetek sorsában döntő fontosságától. Rendületlen hittel hiszi és vallja, hogy a nevelés a tökéletesedésnek legfőbb eszköze, ennél fogva a nevelés megjavításától várja az ember sorsának jobbra fordulását. Szent meggyőződése, hogy az emberiség aranykora nincs elhantolva a múlt temetőjében, hanem még a jövő méhében szunnyad s majd csak ezután fog elkövetkezni.

Bizonyos, hogy minden lelkes és hivatását komolyan felfogó nevelő teljesen osztozik e felemelő hitében és reménykedő meggyőződésében.

(Székesfehérvár.)

Nagy József Béla.

ÚJ KÖNYVEK.

Hazai művek.

Az anya- és csecsemővédőnök vezérfonala. (Országos Stefánia-Szövetség kiadványai 10.) Második kiadás. Budapest, 1918, Révai Testv., n 8°, 244 l., 8 K.